

doi: 10.14456/jiskku.2021.20

ความสามารถในการตอบสนองทางดิจิทัลต่อการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์
และประทุษวาจาออนไลน์ของเด็ก: ศึกษาเปรียบเทียบสภาพแวดล้อม
ทางการเรียนในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดสงขลา
Digital Resilience of Children towards Cyberbullying and
Online Hate Speech: Comparative Study of Educational
Environment in Chiang Mai and Songkhla School

สุจิตรา แก้วสีนวน¹ *, ฤทัยชนนี สิทธิชัย²

Sujittra Kaewseenual^{1*}, Ruthaychonnee Sittichai²

*Corresponding author email: sujitracrystal@gmail.com

Received: July 12, 2021

Revised: September 1, 2021

Accepted: September 22, 2021

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์: การวิจัยเชิงเปรียบเทียบเพื่อศึกษารูปแบบและปัจจัยในการเตรียมตัวและปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อการใช้สื่อดิจิทัล เมื่อเผชิญสถานการณ์การรังแกกันทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ของเด็กและเยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดสงขลา

วิธีการศึกษา: การวิจัยนี้ทำการศึกษาจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 5 และ 6 ในจังหวัดเชียงใหม่และสงขลา ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2562-ธันวาคม 2563 โดยการใช้เครื่องมือวิจัย คือ หน่วยการเรียนรู้การป้องกันการรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ แบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิด แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การสนทนากลุ่มกับเด็ก คุณครู พ่อแม่ผู้ปกครอง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และกระบวนการทบทวนหลังปฏิบัติงาน (AAR: After Action Review)

ข้อค้นพบ: ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่มีประสบการณ์การรังแกกันบนโลกออนไลน์สูงกว่านักเรียนในจังหวัดสงขลา ซึ่งสัมพันธ์กับการเข้าถึงสื่อ โรงเรียนมีปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนา

¹ คณะสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้; Faculty of Information and Communication Maejo University

² สาขาการจัดการสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์; Information Management Section, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University

ในการตอบสนองต่อการเตรียมตัวและปรับตัวด้านเทคโนโลยีดิจิทัลที่เมื่อนักเรียนเผชิญสถานการณ์การรังแกและประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ การวิจัยระบุว่าสัมพันธ์ภาพที่ีระหว่างครูกับเด็กนักเรียน ครูกับผู้ปกครอง โดยเฉพาะลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันแบบครอบครัวเครือญาติตามบริบทสังคมไทยเมื่อผสมกับการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางตามแนวคิดสากล เป็นปัจจัยทางบวกต่อการปรับตัวและรับมือด้านเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital resilience) เมื่อนักเรียนเผชิญสถานการณ์การรังแกและประทุษวาจาบนโลกออนไลน์

การประยุกต์ใช้จากการศึกษา: ผลการศึกษานำไปสู่แนวทางในการเตรียมตัวและปรับตัวต่อเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital resilience) ในบริบทการเรียนเพื่อจะได้พัฒนาการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยปรับตัวและรับมือกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และการประทุษวาจาออนไลน์

คำสำคัญ: การรังแกทางไซเบอร์ การประทุษวาจาออนไลน์ สื่อดิจิทัล การปรับตัวและการรับมือต่อเทคโนโลยีดิจิทัล การรู้เท่าทันสื่อ

Abstract

Purpose of the study: This comparative study examines the forms and factors of self-adjustment and preparation to encounter with cyberbullying and online hate speech of the elementary school students in Chiang Mai and Songkhla provinces.

Methodology: The investigation was conducted with Prathom 4 to 6 of the elementary schools in Chiang Mai and Songkhla provinces from December 2019 to December 2020 using the learning units on cyberbullying and online hate speech prevention, open-ended and close ended questions, semi-structured interviews, group discussions with the students, teachers and parents, participative observation, and After Action Review (AAR).

Main Findings: The analysis of the data reviews that the primary school children in Chiang Mai gain more experiences in cyberbullying than those in Songkhla. This is related to the media accessibility. The schools provide supportive factors to prepare the students to enable to digitally adjust themselves to encounter the cyberbullying and online hate speech. In addition, good relationships between students and teachers, teachers and parents, especially the collectivism value collaboration in the Thai context integrated with student learning center concept become positive factors for building digital resilience.

Applications of this study: This research should lead to the development of guidelines for students' preparation and adjustment to digital resilience for the benefits of their learning at the young age and their coping with cyberbullying and online hate speech.

Keyword: Cyberbullying, Online hate speech, Digital media, Digital resilience, Digital literacy

บทนำ

การสื่อสารที่ไร้ขีดจำกัดบนโลกออนไลน์ ทำให้ผู้คนสามารถแสดงความคิดเห็นและพฤติกรรมได้อย่างอิสระ สื่อสารตอบโต้กันได้แบบทันทีทันใด (Real time) อีกทั้งยังมีรูปแบบในการปฏิสัมพันธ์ (Interactive) อย่างกว้างขวาง ทำให้พบว่าผู้คนจำนวนไม่น้อยใช้สื่อออนไลน์ในการแสดงความเกลียดชังหรือประทุษวาจา (Hate speech) โดยมีลักษณะของคำด่าทอ การสร้างถ้อยคำเหยียดหรือแบ่งฝักฝ่ายผ่านวาจากรรมที่มีความรุนแรง เช่น เฟสบุ๊ก ทวิตเตอร์ และสื่ออื่นๆ ซึ่งมักจะกระทำได้อย่างรวดเร็วและตลอดเวลา ความรุนแรงอีกประเภทที่พบ คือ การใช้สื่อในการรังแกหรือระรานกัน ไม่ว่าจะเป็นการเขียนข้อความที่เป็น การต่อว่า การดูถูก ล้อเลียน หรือการใช้รูปภาพ คลิปวิดีโอมากลั่นแกล้ง ก่อกวนหรือทำให้คนอื่นได้รับความเสียหาย อับอาย จนทำให้ผู้ถูกกระทำเกิดความรู้สึกเครียด เจ็บปวด เสียความมั่นใจในการใช้ชีวิตอยู่ในสังคม บางกรณีอาจนำไปสู่ปัญหาด้านอารมณ์อย่างรุนแรง หรือการฆ่าตัวตายได้ (Sittichai & Smith, 2013; Tudkuea & Laeheem, 2014) ทั้งนี้ พฤติกรรมการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ของเด็กและเยาวชนได้กลายเป็นปัญหาที่ได้รับความสนใจทั้งในระดับชาติและนานาชาติ (Sittichai, 2014; Tudkuea & Laeheem, 2014) การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์มักจะเริ่มต้นจากทางวาจาแล้วไปสู่ร่างกายระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคล แล้วจึงขยายไปสู่สังคม ความรุนแรงจะมากขึ้นจนทำให้ส่งผลกระทบต่อจิตใจต่อผู้ถูกกระทำอย่างมาก ทั้งนี้ งานวิจัยในระดับนานาชาติโดยเฉพาะ EU Kids Online Project ที่ศึกษาวิจัยเรื่องเด็กกับสื่ออินเทอร์เน็ตมาอย่างยาวนานพบว่า การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์นั้น มีความสัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมในชีวิตเด็ก ทั้งปัจจัยระดับชาติ ชุมชน โรงเรียน ครอบครัว และตัวเด็กเอง ซึ่งส่งผลให้ระดับความรุนแรงแตกต่างกันออกไปในแต่ละบริบทของพื้นที่ ประการสำคัญยังทำให้วิธีการในการเตรียมตัวและรับมือต่อเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital resilience) เมื่อเผชิญความเสี่ยงบนโลกออนไลน์ (Online risks) แตกต่างกันไปตามบริบทสังคมอีกด้วย (Hu et al., 2018; Kaewseenual, 2018; Redmond et al., 2018; Rodríguez-Hidalgo et al., 2018) ทั้งนี้ แนวคิดเรื่องการเตรียมตัวและรับมือต่อเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital resilience) หรือการตอบสนองต่อสถานการณ์ความเสี่ยงที่มากับสื่อออนไลน์นั้นเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างใหม่ในประเทศไทย ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการเผยแพร่และศึกษามาระยะหนึ่งแล้วในประเทศแถบยุโรป โดยมีข้อสรุปว่าหากผู้ใหญ่อนุญาตให้เด็กเผชิญกับความเสี่ยงหรือปัญหาทางออนไลน์ในระดับที่เหมาะสม จะเป็นโอกาสที่ทำให้เด็กได้พัฒนาความเข้มแข็ง ศักยภาพ ในการปรับตัวและรับมือต่อสถานการณ์ความเสี่ยงที่สอดคล้องกับภาวะแห่งตน และสามารถค้นหาแนวทางในการจัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง ดังนั้น ตามแนวคิดนี้ความเสี่ยงจึงไม่อันตรายเสมอไป (Risks does not mean harm) แต่จะกลายเป็นโอกาส (Risky opportunities) ในการพัฒนา ศักยภาพสูงสุดอันจะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ (Lifelong learning) (Kaewseenual, 2018)

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ได้เลือกกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 5 และ 6 ทั้งนี้จากการสำรวจการมี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือนปี 2563 ของสำนักงานสถิติ

แห่งชาติพบว่า เด็กอายุระหว่าง 6-14 ปี หรือช่วงประถมศึกษาถึงร้อยละ 91.6 ใช้โทรศัพท์มือถือ และในจำนวนนี้เป็นผู้ใช้โทรศัพท์แบบสมาร์ทโฟนถึงร้อยละ 96.8 ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าอัตรา การเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ต (Internet accessibility) มีความสัมพันธ์ต่อระดับความเสี่ยงทางออนไลน์ของเด็ก และเยาวชน โดยโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิจัยมาจากสองพื้นที่ มีความแตกต่างกันทางด้านสภาพแวดล้อม ทางการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ภาษา วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ ฯลฯ นั่นคือจากภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ และภาคใต้คือ จังหวัดสงขลา ซึ่งจะทำให้ทราบเหตุปัจจัยเพื่อนำไปสู่แนวทางในการเตรียมตัวและปรับตัว ต่อเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital resilience) ในบริบทการเรียนรู้ที่จะได้พัฒนาการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยในการ ปรับตัวและรับมือกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และการประทุษวาจาออนไลน์ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยการวิจัยนี้ได้ใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ซึ่งดำเนินการ ในช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2562 - เดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 โดยมีเป้าหมายเพื่อทราบเหตุปัจจัยที่ส่งผล ต่อต่อความสามารถในการปรับตัวและรับมือกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ของเด็ก นักเรียนระดับประถมศึกษาที่มีความต่างกันในบริบทของพื้นที่การเรียนรู้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ของเด็กนักเรียน ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 5 6 ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการปรับตัวและรับมือกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ และประทุษวาจาออนไลน์ของเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4 5 6 ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดสงขลา
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการปรับตัวและรับมือกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ และประทุษวาจาออนไลน์ของเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4 5 6 ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดสงขลา

วิธีการศึกษา

การดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยการจัดเก็บข้อมูลการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

- 1.1 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 5 และ 6
- 1.2 ผู้บริหาร และคุณครูโรงเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4 5 และ 6
- 1.3 ผู้ปกครองของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4 5 และ 6 ที่เข้าร่วมโครงการ

2. พื้นที่ดำเนินการ

- 2.1 โรงเรียนระดับประถมศึกษาในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
- 2.2 โรงเรียนระดับประถมศึกษาในอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

3. ระยะเวลาดำเนินการ

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2562- เดือนธันวาคม พ.ศ.2563

4. เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล

4.1 ข้อมูลปฐมภูมิ แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 การศึกษาสถานการณ์และปัจจัยต่อการปรับตัวและรับมือต่อสถานการณ์การรังแกทางไซเบอร์และการประทุษวาจาออนไลน์ ประกอบด้วย

1) การสำรวจภาคสนาม โดยการใช้แบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิดเพื่อทราบถึงสถานการณ์รังแกกันทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ รวมถึงการตอบสนองต่อสถานการณ์ดังกล่าว โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) เป็นนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4 5 และ 6 ในโรงเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ 198 คน โรงเรียนในอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา 115 คน รวม 313 คน โดยจัดเก็บข้อมูลในวันที่ 7-9 กุมภาพันธ์ 2563 ณ โรงเรียนในอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา และวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2563 ณ โรงเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

2) การสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยใช้แบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้างเพื่อทราบปัจจัยและความสัมพันธ์ด้านการดูแลเด็ก การเรียนรู้ และปัจจัยอื่น โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนจำนวน 2 คน ซึ่งเป็นคุณครูในจังหวัดเชียงใหม่ 6 คน และคุณครูในจังหวัดสงขลา 5 คน ในจำนวนนี้เป็นคุณครูประจำชั้น 5 คน คุณครูผู้ประสานงานโครงการเครือข่ายโรงเรียนคุ้มครองเด็กมูลนิธิศุภนิพนธ์พิทักษ์สิทธิเด็ก 2 คน และพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กนักเรียนที่อยู่ในจังหวัดสงขลาจำนวน 12 คน โดยในจังหวัดเชียงใหม่จัดเก็บข้อมูลในวันที่ 7-9 กุมภาพันธ์ 2563 และจังหวัดสงขลาจัดเก็บข้อมูลในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2563

ช่วงที่ 2 การทดลองใช้หน่วยการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวและรับมือรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ ประกอบด้วย

1) การทดลองใช้สื่อและกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ความรู้และป้องกันการรังแกกันทางไซเบอร์และประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดสงขลา ทั้งนี้กิจกรรมได้จัดขึ้น 2 วัน โดยมีบทเรียน 4 บท ประกอบด้วย 1) การมองเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-esteem) 2) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) 3) ความรู้ความเข้าใจเรื่องการรังแกบนโลกไซเบอร์และประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ (Understanding cyber bullying and hate speech) 4) การจัดการปัญหาด้วยความรับผิดชอบ (Cognitive responsibilities) ซึ่งกิจกรรมเน้นการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน หรือ Problem-based Learning : PBL ด้วยสื่อประกอบการเรียนการสอนการ์ตูน 2D แอนิเมชัน และมินิเกม ที่ผลิตเนื้อหาและกิจกรรม ได้ผลิตร่วมกับมูลนิธิศุภนิพนธ์พิทักษ์สิทธิเด็ก

ภาพที่ 1 สื่อประกอบการเรียนการสอนที่นำมาใช้ในการวิจัยเผยแพร่ทาง [www. bhumkid.com](http://www.bhumkid.com)

โดยกิจกรรมการเรียนการสอนจัดขึ้นที่โรงเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 20-22 กันยายน 2563 และโรงเรียนในอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ในวันที่ 4-6 ตุลาคม 2563 สำหรับการจัดเก็บข้อมูล จากกิจกรรมการเรียนการสอน มีดังต่อไปนี้

1.1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน และยังทำหน้าที่ในการสังเกต ชักถาม และจดบันทึกพฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดทั้งสองวัน โดยบันทึกข้อมูลการตอบสนองต่อเนื้อหาและคำถามในแต่ละบทเรียน การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม รวมถึงบันทึกและเก็บรวบรวมคำตอบของผู้เรียนต่อคำถามที่ให้ และยังบันทึกรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างเด็กนักเรียนกับคุณครูผู้ดำเนินกิจกรรมทั้งในช่วงการเรียนการสอนและช่วงเวลาพัก ทั้งนี้ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ปัจจัยด้านการเรียน โรงเรียน และสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่เกี่ยวข้องต่อการปรับตัวและรับมือต่อเทคโนโลยีดิจิทัลเมื่อเผชิญสถานการณ์การรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์

1.2) บันทึกคำตอบและการแสดงความคิดเห็นของนักเรียนต่อสถานการณ์จำลองทั้ง 4 บท เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ให้

1.3) การสนทนากลุ่มกับพ่อแม่ผู้ปกครองและคุณครู โดยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อทราบปัจจัยด้านการเรียนรู้ สัมพันธภาพระหว่างครอบครัวกับเด็กนักเรียน สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กนักเรียน สัมพันธภาพระหว่างครูกับผู้ปกครอง และคุณลักษณะของเด็กที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเตรียมตัวและปรับตัวต่อเทคโนโลยีดิจิทัลเมื่อเผชิญสถานการณ์การรังแกกันทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ โดยผู้ให้ข้อมูลของโรงเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นคุณครูผู้ดำเนินกิจกรรม 1 คน โรงเรียนในอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลาเป็นครูผู้ดำเนินกิจกรรม 5 คน สำหรับผู้ปกครองมีทั้งสิ้น 51 คน เป็นผู้ปกครองในจังหวัดเชียงใหม่ 21 คน จังหวัดสงขลามีผู้เข้าร่วม 30 คน

ช่วงที่ 3 การแลกเปลี่ยนและสะท้อนคิด เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบปัจจัยความพึงพอใจต่อของโรงเรียนในระดับนโยบายสู่ระดับปฏิบัติ ประกอบด้วย

1) การประชุมโรงเรียนเครือข่ายคุ้มครองเด็ก วันที่ 30 ตุลาคม 2563 ณ บ้านเกาะบริสฟลูรีสอร์ท อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง โดยมีผู้เข้าร่วม 81 คน เป็น บุคลากรจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) 11 คน แบ่งเป็น สำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษา (สพป.) 8 คน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 3 คน ศึกษาสงเคราะห์ 1 คน เป็นผู้บริหาร คุณครู และคุณครูที่ปรึกษาเครือข่ายโรงเรียนคุ้มครองเด็ก 68 คน และเป็นเจ้าหน้าที่มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก 2 คน

2) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อทราบสัมฤทธิ์ผลของการเรียนรู้ภายหลังจากดำเนินกิจกรรมไปแล้วเป็นเวลา 1 เดือน ในรูปแบบการทบทวนหลังปฏิบัติงาน (AAR: After Action Review) โดยสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน 2 คน มาจาก 2 โรงเรียน และเป็นคุณครูผู้ดำเนินกิจกรรมหลัก 2 คนเป็นคุณครูโรงเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ 1 คนและโรงเรียนในอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา 1 คน โดยการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22-23 ธันวาคม 2563 ณ โรงเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และวันที่ 28-29 ธันวาคม 2563 ณ โรงเรียนในอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา นอกจากนี้ได้สัมภาษณ์นักจิตวิทยาที่ไปลงพื้นที่เพื่อประเมินผลการดำเนินงานภายในหลังจากการจัดกิจกรรม 1 คน

4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ศึกษาจากรายงาน วารสาร เอกสารการวิจัย และการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต ในประเด็นที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดย

- 1) ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ
- 2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

6. การคุ้มครองเด็ก และจริยธรรมการวิจัยในคน

การวิจัยครั้งนี้คำนึงถึงการเคารพต่อสิทธิเด็กและหลักจริยธรรมการวิจัยในคน โดยได้ทำงานร่วมกับมูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก องค์กรที่ทำงานในด้านคุ้มครองการละเมิดสิทธิเด็ก การพัฒนาเด็กและครอบครัว และการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยให้เด็กมานับตั้งแต่ปี พ.ศ.2524 ในการดำเนินการวิจัยทุกกระบวนการ รวมถึงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจะต้องผ่านการกลั่นกรองจากนักวิชาชีพที่ทำงานด้านการพัฒนาเด็กและครอบครัวก่อนใช้กับเด็กนักเรียน ในการลงพื้นที่มีนักจิตวิทยาจากมูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก เข้าร่วมทุกกระบวนการทั้งช่วงที่ 1 ช่วงที่ 2 และช่วงที่ 3 เพื่อเตรียมความพร้อมโรงเรียน เด็กนักเรียน ให้ข้อชี้แนะเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อเด็กนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ รวมถึงให้อิสระกับนักเรียนในการตัดสินใจเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม ตลอดจนการถอนตัวออกจากโครงการได้ตลอดเวลาโดยไม่กระทบต่อผลการเรียนใดๆ อีกทั้งในกรณีที่พบนักเรียนถูกรังแกทางไซเบอร์หรือประทุษวาจาทางออนไลน์ หากเป็นกรณีที่รุนแรง ทีมนักจิตวิทยาจะได้ประสานงานกับคุณครูเพื่อช่วยเหลือเยียวยานักเรียน และครอบครัวต่อไป โครงการยังมีคุณสรรพสิทธิ์ คุมพ์ประพันธ์ อดีตผู้อำนวยการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และคุณทองโพธิ์ ปุ๋ยตระกูล หัวหน้าฝ่ายพัฒนาเด็กและครอบครัวเป็นที่ปรึกษาตลอดระยะเวลา

ดำเนินโครงการ สำหรับหัวหน้าโครงการวิจัยได้เคยทำงานที่มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กเป็นเวลา 10 ปี เคยผ่านการอบรมด้านจิตวิทยาเด็ก ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านกฎหมาย การคุ้มครองสิทธิเด็ก และกรณีพบเด็กที่ถูกละเมิดสิทธิและต้องการขอความช่วยเหลือ อีกทั้งยังได้รับแต่งตั้งเป็นอาจารย์ปรึกษาเพื่อให้การช่วยเหลือและพัฒนาเด็กพิเศษในระดับมหาวิทยาลัย สำหรับผู้ร่วมวิจัยมีประกาศนียบัตรจริยธรรมวิจัยที่ได้รับจากสภาการวิจัยแห่งชาติ เป็นกรรมการจริยธรรมวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ และเป็นสมาชิกของหน่วยวิจัยเด็กและเยาวชน คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งทั้งนักวิจัยหลักและนักวิจัยร่วมมีความรู้ความเชี่ยวชาญในการจัดกระบวนการวิจัยที่ลดความเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิเด็ก และอยู่บนพื้นฐานการมีจริยธรรมการวิจัยในคนโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีความเปราะบาง

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลส่วนตัวและพฤติกรรมการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเปรียบเทียบจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดสงขลา

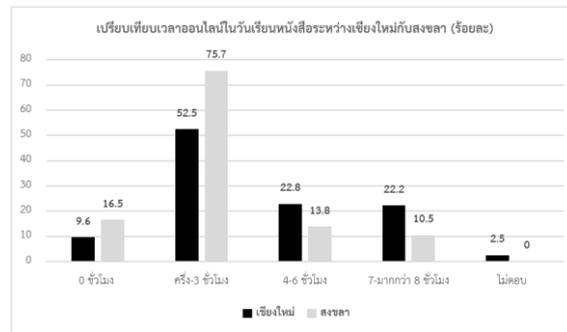
1.1 ข้อมูลส่วนตัว

จากการเก็บข้อมูลพบว่านักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศชายจำนวน 164 คน คิดเป็นร้อยละ 52.4 รองลงมา คือ เพศหญิง จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 46.0 และนักเรียนเลือกตอบว่าตนเองเป็นเพศทางเลือก จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.6 ตามลำดับ โดยนักเรียนส่วนใหญ่ อายุ 10 ปี จำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 57.5 รองลงมาอายุ 11 ปี จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 20.1 และน้อยสุดอายุ 13 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.6 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบทั้งสองโรงเรียนพบว่านักเรียนส่วนใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่ที่ตอบแบบสอบถามจะมีอายุ 10 ปี ในขณะที่สงขลาจะมีอายุ 11-12 ปี ทั้งนี้ นักเรียนส่วนใหญ่เรียนอยู่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 234 คน คิดเป็นร้อยละ 74.8 รองลงมา คือ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 12.1 เมื่อมองในมิติของโรงเรียน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ศึกษาอยู่โรงเรียนวัดจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 63.3 และศึกษาอยู่โรงเรียนในจังหวัดสงขลา จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 36.7

1.2 พฤติกรรมการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต

สำหรับพฤติกรรมการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเปรียบเทียบสองพื้นที่พบว่านักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่มีโอกาสเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ตมากกว่านักเรียนในจังหวัดสงขลาทั้งในห้องนอน บ้าน โรงเรียน ที่สาธารณะ รวมถึง Internet café และร้านอาหาร ทั้งนี้ นักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ที่ตอบว่าใช้สื่ออินเทอร์เน็ตหลายครั้งทุกๆ วัน และทุกสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 58.1 นักเรียนสงขลาร้อยละ 43.5 เมื่อพิจารณาระยะเวลาในการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต นักเรียนในเชียงใหม่ที่ตอบว่าใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเกินกว่า 8 ชั่วโมงมีมากกว่านักเรียนในจังหวัดสงขลาเกือบเท่าตัว (ร้อยละ 22.2 และร้อยละ 10.5) ในขณะที่จำนวนนักเรียนในจังหวัดสงขลาที่ไม่ได้ใช้อินเทอร์เน็ตในวันเรียนหนังสือมีมากกว่าจังหวัดเชียงใหม่ มากกว่าเท่าตัวเช่นกัน (ร้อยละ 16.5 และ

ร้อยละ 9.6) สำหรับเวลาการใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบระหว่างจังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดสงขลาแสดงในภาพที่ 2

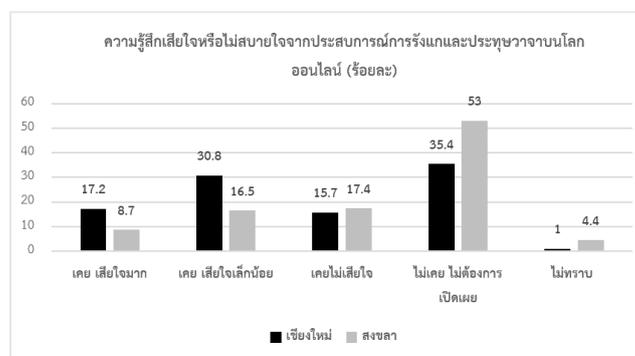

ภาพที่ 2 เวลาการใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบระหว่างจังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดสงขลา (ร้อยละ)

2. สถานการณ์การรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์เปรียบเทียบเชียงใหม่และสงขลา

2.1 สถานการณ์ ผลกระทบ และสาเหตุการรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์

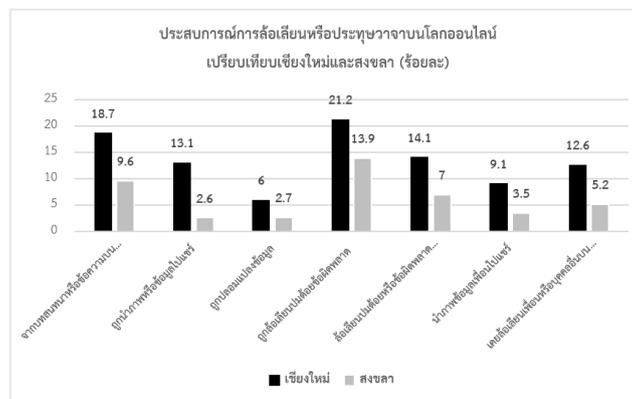
จากผลการวิจัยในด้านความเสี่ยงและประสบการณ์บนออนไลน์ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาพบว่าเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่ทั้งในเชียงใหม่และสงขลา ไม่ค่อยมีประสบการณ์ในการเผชิญสถานการณ์การรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาบนออนไลน์ อย่างไรก็ตาม นักเรียนในเชียงใหม่มีประสบการณ์มากกว่านักเรียนในจังหวัดสงขลา ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อความรู้สึกของนักเรียนมากกว่า ทั้งนี้ นักเรียนเชียงใหม่ที่มีประสบการณ์ 1-2 ครั้ง มีร้อยละ 32.8 ในขณะที่นักเรียนในจังหวัดสงขลาที่มีร้อยละ 21.7 ส่วนนักเรียนที่มีประสบการณ์บ่อยครั้งเป็นนักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ ร้อยละ 16.7 ซึ่งมากกว่านักเรียนในจังหวัดสงขลาเกือบเท่าตัว (ร้อยละ 8.7) นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่านักเรียนที่มีประสบการณ์ที่ไม่สบายใจหรือเสียใจบนโลกออนไลน์หลายครั้งร้อยละ 8.6 เป็นนักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ ในขณะที่ไม่มีนักเรียนในจังหวัดสงขลาที่เลือกตอบข้อนี้เลย ทั้งนี้ นักเรียนในจังหวัดสงขลาถึงร้อยละ 53 ตอบว่าไม่เคยพบเจอประสบการณ์และไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูลในขณะที่นักเรียนเชียงใหม่เลือกตอบข้อนี้ร้อยละ 35.4 แสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ความรู้สึกต่อประสบการณ์บนโลกออนไลน์ที่ทำให้เด็กนักเรียนไม่สบายใจหรือเสียใจเปรียบเทียบเชียงใหม่สงขลา (ร้อยละ)

2.2 รูปแบบการรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์เปรียบเทียบเชียงใหม่สงขลา

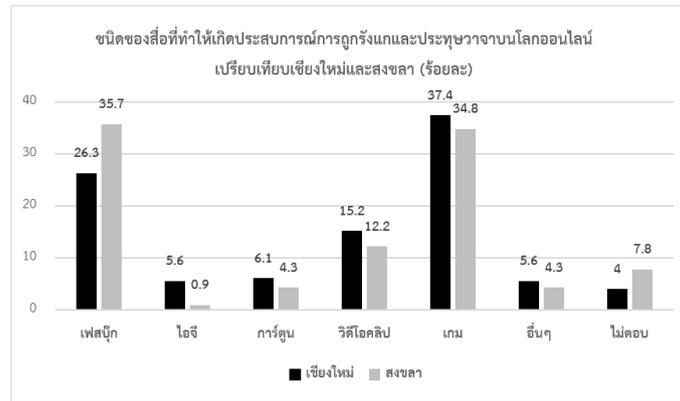
จากผลการวิจัยยังพบว่านักเรียนในเชียงใหม่มีประสบการณ์ทั้งจากการถูกรังแกและประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ในทุกประเภทไม่ว่าจะเป็น 1) การทำให้รู้สึกอับอายจากบทสนทนา ข้อความรูปภาพ หรือวิดีโอออนไลน์ 2) เคยถูกนำภาพหรือข้อมูลส่วนตัวไปปลอมแปลงโดยหวังให้นักเรียนรู้สึกอับอายเสียใจ 3) การถูกล้อเลียนปมด้อยหรือข้อผิดพลาดจนทำให้นักเรียนรู้สึกเสียใจและขาดความมั่นใจ 4) เคยล้อเลียนปมด้อยหรือข้อผิดพลาดของผู้อื่นจนทำให้เพื่อนรู้สึกเสียใจหรือขาดความมั่นใจ 5) เคยทำภาพหรือข้อมูลของเพื่อนหรือผู้อื่นไปแชร์จนทำให้เขาารู้สึกอับอายเสียใจหรือขาดความมั่นใจ และ 6) เคยล้อเลียนเพื่อนหรือบุคคลบนโลกออนไลน์จนทำให้พวกเขาารู้สึกเสียใจและขาดความมั่นใจ โดยเคยถูกนำภาพหรือข้อมูลส่วนตัวไปปลอมแปลงโดยหวังให้นักเรียนรู้สึกอับอายเสียใจ พบว่า นักเรียนเชียงใหม่มีประสบการณ์การรังแกและประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ของนักเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ จะสูงกว่่านักเรียนในจังหวัดสงขลาประมาณมากกว่าหนึ่งเท่าตัวในทุกสถานการณ์ ดังแสดงในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงประสบการณ์การล้อเลียนหรือประทุษวาจาบนโลกออนไลน์เปรียบเทียบกรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดสงขลา (ร้อยละ)

2.3 จำแนกชนิดของสื่อที่นักเรียนเผชิญสถานการณ์การรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์เปรียบเทียบเชียงใหม่สงขลา

เมื่อจำแนกชนิดของสื่อที่ทำให้เกิดประสบการณ์การถูกรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาโลกออนไลน์เปรียบเทียบจังหวัดเชียงใหม่และสงขลา พบว่านักเรียนในเชียงใหม่และสงขลาได้รับประสบการณ์จากการรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์จากเกมมากที่สุด รองลงมา คือ เฟสบุ๊ก และวิดีโอคลิป โดยลำดับ โดยจำนวนนักเรียนในเชียงใหม่ที่มีประสบการณ์ดังกล่าว มากกว่านักเรียนในจังหวัดสงขลาทุกประเภทของสื่อ ทั้งวิดีโอคลิป การ์ตูน ไอจี จะมีเพียงเฟสบุ๊กเท่านั้นที่นักเรียนในจังหวัดสงขลาเคยได้รับประสบการณ์การรังแกมากกว่านักเรียนเชียงใหม่ (ร้อยละ 35.7 และ ร้อยละ 26.3) โดยแสดงในภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ชนิดของสื่อออนไลน์ที่ทำให้เด็กนักเรียนได้รับประสบการณ์การรังแกและประทุษวาจา
เปรียบเทียบเชียงใหม่สงขลา (ร้อยละ)

จากผลการตอบแบบสอบถามปลายเปิดพบว่าเมื่อนักเรียนของทั้งสองพื้นที่พบเจอสถานการณ์การรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์นักเรียนจะรู้สึกเสียใจ โกรธ โมโห หงุดหงิด อาย กลัว ตก
ขำขัน เฉยๆ ไม่สนใจ

นักเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

“เคยถูกเพื่อนร่วมโซเชียลที่อยู่ชั้นเดียวกันด่าทอ ด้วยวาจาที่ไม่สุภาพและรุนแรง
ทำให้ฉันเสียใจและไม่สบายใจ” (นักเรียนหญิงเชียงใหม่ 4)

“เคยโดนเอารูปไปล้อเลียนแล้วรู้สึกอาย” (นักเรียนหญิงเชียงใหม่ 8)

“เคยโดนด่าบนคลิปสื่อ Youtube ของตนเอง โดยไม่รู้เลยว่าทำไมเขาถึงด่าไม่ตรงกับ
เรื่องของวิดีโอ” (นักเรียนหญิงเชียงใหม่ 7)

“เรื่องมันมีอยู่ว่าเพื่อนที่ชื่อไอติมมันเกลียดหนูเพราะข้อสอบอังกฤษเขียน
ตามคำบอกมันให้เพื่อนอีกคนแก้ไขที่มันเขียนผิด หนูสังเกตมาหลายรอบแล้ว พอมันรู้ว่าหนูรู้ความลับมัน
มันก็ไปนินทาหนูกับเพื่อนอีกคน มันก็แซทไปถามเพื่อนสนิทอีกคนว่าชอบหนูไหม เพื่อนก็ตอบว่าชอบนิสัยดีจะ
ตาย อีก็ยาวคะ...จบ” (นักเรียนหญิงเชียงใหม่ 9)

นักเรียนในอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

“ทำไมต้องโพสต์ภาพน่ากลัว แล้วบอกว่าถ้าไม่ทำตามจะโดนบลาๆ ทำไมต้อง
ด่ากันด้วยเขาทำอะไรเรื่องของเขาปะ” (นักเรียนหญิงสงขลา 2)

“ผู้ใดมาด่าข่อยหะว่า ฯลฯ นิสัยไม่ดี ด่าๆ ๆ ๆ” (นักเรียนหญิงสงขลา 3)

“อะไรเนี่ยะ ใครมาด่าเราว่า อีด่าๆๆๆๆ” (นักเรียนหญิงสงขลา 4)

3. การตอบสนอง ความสามารถปรับตัวและรับมือกับการก่อกวนทางไซเบอร์และประทุษวาจา ออนไลน์ (Digital resilience)

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่าวิธีการในการปรับตัวและรับมือการก่อกวนทางไซเบอร์และประทุษ
วาจาออนไลน์เปรียบเทียบเชียงใหม่สงขลามีความแตกต่างกัน โดยภาพรวมของทั้งสองโรงเรียน พบว่านักเรียน

ส่วนใหญ่เลือกที่จะบอกผู้กระทำอย่างตรงไปตรงมาว่าให้หยุดการกระทำนั้นเสีย (ร้อยละ 28.4) รองลงมาคือ นักเรียนคิดว่าพวกเขาควรหยุดคิดถึงเรื่องการรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาบนออนไลน์ (ร้อยละ 23.3) และตามมาด้วยนักเรียนเลือกที่จะบันทึกข้อความ/รูปภาพ และหลักฐาน เพื่อจัดการแก่ผู้กระทำ (ร้อยละ 21.1) ส่วนระดับที่ไม่ทำแน่นอน พบมากที่สุดคือ นักเรียนเลือกไปแจ้งความกับตำรวจ (ร้อยละ 63.6) ระดับอาจจะไม่ทำพบมากที่สุดคือ นักเรียนไม่ทราบจะทำอะไร ไม่รู้จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างไร (คิดเป็นร้อยละ 30.7) ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และโรงเรียนในอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา พบว่า

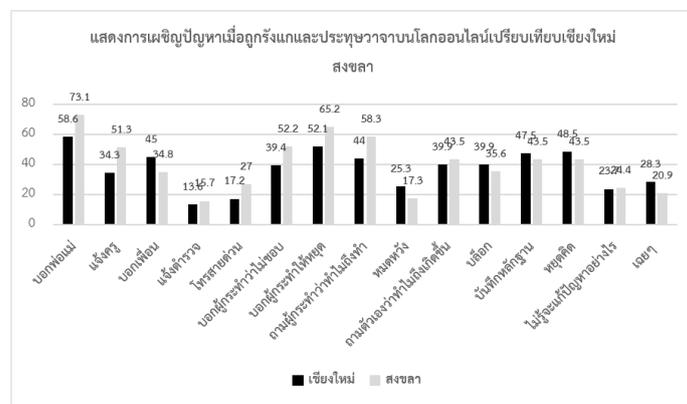
3.1 นักเรียนในอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เลือกวิธีการตอบโต้แบบตรงไปตรงมา ส่วนนักเรียนในอำเภอสารภีจังหวัดเชียงใหม่เลือกวิธีการจัดการด้วยเทคโนโลยี (Technological literacy) โดยผลการวิจัยพบว่า นักเรียนในจังหวัดสงขลาจะเลือกวิธีการตอบสนองแบบตรงไปตรงมา โดยพวกเขาต้องการจะหยุดผู้กระทำคิดเป็นร้อยละ 65.2 ในขณะที่นักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่เลือกตอบข้อนี้ร้อยละ 52.1 นอกจากนี้นักเรียนในจังหวัดสงขลาร้อยละ 58.3 เลือกใช้วิธีการถามเหตุผลจากผู้กระทำอย่างตรงไปตรงมา ในขณะที่นักเรียนเชียงใหม่เลือกตอบข้อนี้ร้อยละ 44 ต่อมานักเรียนในจังหวัดสงขลา ร้อยละ 52.2 ต้องการแจ้งผู้กระทำว่านักเรียนไม่ชอบหรือไม่ยอมรับการกระทำนั้น ๆ ในขณะที่นักเรียนเชียงใหม่ ตอบข้อนี้ร้อยละ 39.4 อย่างไรก็ตาม พบว่านักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่เลือกการหลีกเลี่ยงในการเผชิญหน้ากับผู้กระทำแต่ใช้ความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น โดยบล็อกผู้รังแกร้อยละ 18.7 ในขณะที่นักเรียนสงขลาเลือกข้อนี้ร้อยละ 10.4 และเลือกบันทึกข้อความหรือรูปภาพของการกระทำและผู้กระทำไว้เป็นหลักฐานร้อยละ 47.3 ในขณะที่นักเรียนสงขลาเลือกตอบข้อนี้ร้อยละ 39.9

3.2 นักเรียนสงขลาเลือกปรึกษาผู้ใหญ่ที่ไว้ใจได้ เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครองคุณครู และแจ้งตำรวจ เมื่อเผชิญสถานการณ์การรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ ในขณะที่นักเรียนเชียงใหม่เลือกปรึกษาเพื่อนมากกว่า จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่านักเรียนส่วนใหญ่ทั้งในจังหวัดสงขลาและเชียงใหม่เลือกที่จะปรึกษาพ่อแม่ ผู้ปกครองเมื่อเผชิญสถานการณ์การรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนในจังหวัดสงขลาตอบว่าเลือกปรึกษาพ่อแม่มีมากกว่านักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ประมาณร้อยละ 20 (ร้อยละ 73.1 และร้อยละ 58.6) และยังพบว่านักเรียนในจังหวัดสงขลาเลือกปรึกษาคุณครูมากกว่านักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ประมาณร้อยละ 20 (ร้อยละ 51.3 และร้อยละ 34.3) เช่นกัน นอกจากนี้ นักเรียนในจังหวัดสงขลาจะเลือกแจ้งตำรวจเมื่อเผชิญสถานการณ์การรังแกมากกว่านักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ เพียงร้อยละ 10 (ร้อยละ 15.7 และ ร้อยละ 13.6) รวมถึงการโทรสายด่วนซึ่งนักเรียนสงขลาได้เลือกข้อนี้มากกว่านักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ (ร้อยละ 27 และร้อยละ 17.2) อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่านักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่เลือกปรึกษาเพื่อนมากกว่านักเรียนในจังหวัดสงขลา โดยนักเรียนเชียงใหม่ร้อยละ 45 เลือกปรึกษาเพื่อนเมื่อเปรียบเทียบกับนักเรียนสงขลาที่ปรึกษาเพื่อนร้อยละ 34.8

3.3. นักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่เลือกตอบสนองต่อสถานการณ์การรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ด้วยทักษะและความรู้ด้านเทคโนโลยีมากกว่านักเรียนในจังหวัดสงขลา นอกจากนี้รายงาน

ผลการวิจัยพบว่านักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่เลือกจัดการปัญหาด้วยการจัดการเทคโนโลยีด้วยทักษะและความเชี่ยวชาญด้านดิจิทัลมากกว่า เช่น การบันทึกหลักฐานรูปภาพ หรือการบล็อก โดยนักเรียนในเชียงใหม่ร้อยละ 39.9 เลือกที่จะบล็อกผู้กระทำ ส่วนนักเรียนในสงขลาเลือกข้อนี้ร้อยละ 35.6 นอกจากนี้ นักเรียนในเชียงใหม่ร้อยละ 47.3 เลือกที่บันทึกหลักฐาน รูปภาพ เหตุการณ์ไว้เป็นหลักฐานในขณะที่นักเรียนสงขลา ร้อยละ 43.5 เลือกตอบข้อนี้

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่านักเรียนในเชียงใหม่มีความรู้สึกหมกหมอง และไม่รู้จะแก้ไขปัญหาเมื่อเผชิญสถานการณ์การรังแกทางออนไลน์ มีมากกว่านักเรียนในจังหวัดสงขลา และที่น่าสนใจคือนักเรียนในจังหวัดสงขลา ร้อยละ 28.3 ที่ตอบว่าเฉยๆ กับเหตุการณ์การรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ที่เกิดขึ้น โดยไม่มีนักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ที่เลือกตอบข้อนี้เลย ทั้งนี้ ความสามารถในการปรับตัวและรับมือการก่อกวนทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ เปรียบเทียบคำตอบของนักเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่แสดงในภาพที่ 6

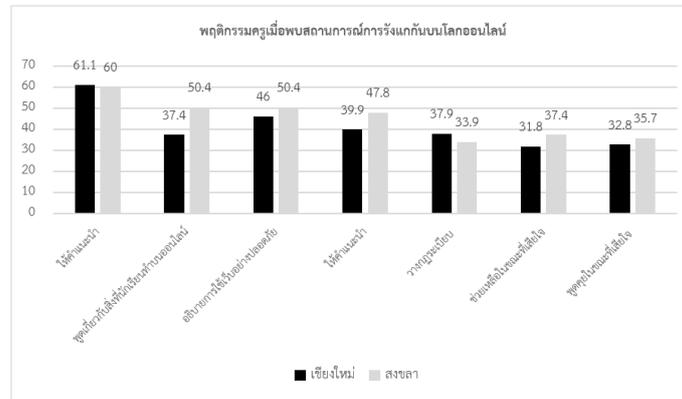
ภาพที่ 6 การเผชิญปัญหาการรังแกและประทุษวาจาบนออนไลน์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา เปรียบเทียบเชียงใหม่สงขลา ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม (ร้อยละ)

4. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่ส่งผลต่อความสามารถในการปรับตัวและรับมือกับการก่อกวนทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ของเด็กนักเรียนเปรียบเทียบจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดสงขลา โดยผลการวิจัยพบว่า

4.1 พฤติกรรมการเสริมแรงทางบวกความสัมพันธ์ของนักเรียนที่แตกต่างกัน

จากผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมและความสัมพันธ์ในทางบวกต่อความสามารถในการปรับตัวและรับมือกับการก่อกวนทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ของเด็กนักเรียน โดยคุณครูในจังหวัดสงขลาจะมีรูปแบบการช่วยเหลือ ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ จึงส่งผลให้นักเรียนในจังหวัดสงขลาเลือกที่จะเล่าประสบการณ์บนโลกออนไลน์ให้คุณครูในอำเภอสารภี จังหวัดสงขลาฟังมากกว่าคุณครูในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ (ร้อยละ 50 และร้อยละ 37.4) นอกจากนี้ นักเรียนร้อยละ 47.8 ในจังหวัดสงขลาตอบว่าคุณครูจะให้คำแนะนำเมื่อพบเจอสถานการณ์การรังแก แต่นักเรียนเชียงใหม่เลือกข้อนี้ร้อยละ 39.9 และนักเรียนในจังหวัดสงขลา ร้อยละ 37.4 ตอบว่าคุณครูได้ให้การช่วยเหลือในขณะที่พวกเขาเสียใจจากการเผชิญ

สถานการณ์การรังแก ในขณะที่นักเรียนในเชียงใหม่ร้อยละ 31.8 เลือกตอบข้อนี้ นอกจากนี้นักเรียนในสงขลา ร้อยละ 35.7 ตอบว่าคุณครูพูดคุยปลอบโยนในขณะที่นักเรียนเสียใจจากเหตุการณ์ โดยนักเรียนเชียงใหม่ เลือกตอบข้อนี้ร้อยละ 32.8 ซึ่งมีจำนวนมากกว่านักเรียนสงขลาที่ตอบว่าคุณครูเลือกที่จะวางกฎระเบียบ ในการใช้สื่อออนไลน์เมื่อนักเรียนต้องเผชิญกับสถานการณ์การรังแกและประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ (ร้อยละ 37.9 และร้อยละ 33.9) ดังแสดงรายละเอียดในภาพที่ 7

ภาพที่ 7 แสดงพฤติกรรมของครูในการจัดการปัญหาเมื่อพบสถานการณ์การรังแกและประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ เปรียบเทียบเชียงใหม่สงขลา ก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (ร้อยละ)

4.2 ทักษะคิดต่อครอบครัวของเด็กนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ที่แตกต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า คุณครูในจังหวัดสงขลาจะทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจ การจัดระบบการดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียน และการจัดการแก้ไขปัญหา แต่ในขณะที่คุณครูในเชียงใหม่มองว่าปัญหาดังกล่าวเป็นหน้าที่ของครอบครัว เพราะต้นเหตุของปัญหาเริ่มจากที่บ้าน ครอบครัวเป็นผู้จัดหาอุปกรณ์ในการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตให้แก่เด็ก การไม่ควบคุมหรือจัดการเวลาในการใช้อินเทอร์เน็ต

โรงเรียนในจังหวัดสงขลา

“แต่ละห้องก็จะมีครูที่ปรึกษาประจำห้องอยู่ เหมือนเวลาที่มันมีช่วงคาบว่างอยู่ ก็จะมีการใช้ทีวีดูสื่อที่มันมีความเหมาะสมในแต่ละวัน โดยอยู่ในความควบคุมของคุณครูที่ปรึกษา” (ครูหญิง 1 สงขลา, 7 กุมภาพันธ์ 2563)

“เราก็จะมีการตักเตือนกันอยู่แล้ว ว่าไม่ควรที่จะมาล้อชื่อพ่อชื่อแม่ เพราะเราต้องมีความเคารพซึ่งกันและกันก็จะมีการบอกในช่วงลักษณะนั้นเลยเพื่อจะให้เพื่อนเข้าใจ เพราะถ้าเราไม่พูดตอนนั้นเหมือนเด็กที่ถูกล้อก็จะดาวนลงไปเลย เพราะถ้าเราเห็นตอนนั้นเขาก็จะพูดความในใจทั้งหมด พอครูเขาพูด เพื่อนที่หัวเราะกันก็จะหยุดทันที เพราะการที่เราบอกแบบนี้ทำให้นักเรียนนึกตามว่าถ้าเราโดนบ้างเราจะรู้สึกยังไง”(ครูชาย 1 สงขลา, 7 กุมภาพันธ์ 2563)

โรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่

“จะบอกกับผู้ปกครองเลยว่า ผู้ปกครองเนี่ยจะต้องพัฒนาตัวเอง พยายามที่จะพัฒนาตัวเองในสิ่งที่ให้เด็กใช้สื่อต่างๆ เหล่านี้เนี่ย โดยที่เราจะทำข้อตกลงกับผู้ปกครองด้วยนะ ครั้นที่เด็กเนี่ยไม่ใช่ความดูแลของเราคนเดียวนะ มันต้องเป็นความดูแลของผู้ปกครองด้วย ดังนั้นเราสองฝ่ายต้องช่วยกันนะ... เราจะสร้างกรู๊ปไลน์ขึ้นมาสำหรับผู้ปกครองกับเรา โดยที่ชี้แจงแลกเปลี่ยนสื่อสารกัน สมมติเด็กคนนี้มีปัญหาเราก็จะบอกเด็กคนนี้มีปัญหาอะไร ผู้ปกครองก็จะมาแจ้งให้เราเวลาที่สมมติว่าอยู่ที่บ้านแล้วเด็กมีปัญหามาต่างๆ เกิดขึ้น แต่ว่าจะเน้นย้ำให้ผู้ปกครองดูแลเด็กร่วมกับเรา” (ครูชาย 1 เชียงใหม่, 13 กุมภาพันธ์ 2563)

“เหมือนเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัวด้วยค่ะ คือ หน้าที่ปัญหาเมื่อกี้ก็คือ ผู้ปกครองไม่ได้... ไม่ได้ดูแล ไม่ได้เอา... จำกัดเวลาในการดูอินเทอร์เน็ต ไม่ได้ให้ความรู้ว่าจะถึงที่จุดดูถูกคุณดูนะ มันจะเกิดประโยชน์อย่างไร ปล่อยให้เด็กอยู่กับมือถือค่ะ... คือเราสามารถให้ข้อมูลเขาได้แค่นี้ก็ช่วยอย่าง แต่จะตามไปถึงบ้านเนี่ยคงเป็นไปได้ยาก ก็คอยย้ำอยู่ตลอดเวลา.” (ครูหญิง 1, เชียงใหม่)

4.3 รูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียนที่แตกต่างกัน

จากการประเมินสัมฤทธิ์ผลของหน่วยการเรียนรู้หลังจากการจัดการเรียนการสอน หน่วยการเรียนรู้เพื่อการป้องกันการรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ไปแล้ว 1 เดือนโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบ After Action Review (AAR) พบว่าคุณครูในจังหวัดสงขลาได้ปรับประยุกต์แนวความคิดให้ผู้เรียนเป็น Active Learning โดยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำและได้ใช้กระบวนการคิด โดยใช้การร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ ในการแก้ไขและคุณครูเป็นผู้หนุนเสริม (Empowerment) และคุณครูมีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น ทำให้นักเรียนในจังหวัดสงขลา มีการพัฒนาด้านการสื่อสารกับคุณครู เพื่อขอคำแนะนำ การขอความช่วยเหลือเมื่อเผชิญสถานการณ์การรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ ทำให้ครูสามารถช่วยจัดการปัญหาและช่วยเหลือนักเรียนได้ ในขณะที่จังหวัดเชียงใหม่ ไม่พบการเปลี่ยนแปลง ทั้งรูปแบบการสื่อสารระหว่างเด็กนักเรียนกับคุณครู ด้วยรูปแบบการเรียนรู้และความสัมพันธ์ทำให้พฤติกรรมการรังแกกันในกลุ่มเด็กที่รังแกและเด็กที่ถูกรังแกยังคงมีอยู่เช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

โรงเรียนในอำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

“แนวทางจัดการปัญหาของครูไม่ได้เคลียร์ความเข้าใจแค่ 2 ฝ่ายที่ทะเลาะกัน แต่จะให้เพื่อนทุกคนที่อยู่ในเหตุการณ์มาสรุปสถานการณ์ร่วมกัน โดยนำกฎกติกาของห้องมาทบทวนย้อนหลัง โดยข้อกำหนดไม่ได้มาจากครูทั้งหมดแต่นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาในการอยู่ร่วมกันด้วย เมื่อเด็กยอมรับในกติกาที่ต้องทำตามที่ได้ตกลงกันให้ได้ บางคนพอรู้ว่าผิดจริงก็ขอโทษเพื่อน บางคนไม่ผิดแต่ต้องขอโทษด้วยเพราะสาเหตุของการทะเลาะกันมาไม่ถูกใจกัน ไม่ชอบกันก็ให้บอกกันมาตรงๆ ว่าไม่ชอบตรงไหน ถ้าปรับได้ก็ปรับตัวทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งเป็นความพยายามแก้ที่ต้นเหตุของปัญหา” (ครูสงขลา, 29 ธันวาคม 2563)

“อีกกรณี “โน” ประธานนักเรียนร้องไห้เพราะโดนล้อว่า “อ้อประธานคำ” ทั้งที่เขามีความตั้งใจ อยากให้ห้องๆ เชื้อฟังเขาบ้าง แต่สุดท้ายก็ไม่ฟังและยังถูกแกล้ง ถ้าโดนล้อบ่อยๆ ไม่เป็นไร

แต่โดนบ่อยๆ ก็ไม่ไหว แต่ที่ผ่านมานะไม่เคยเล่าให้ครูฟังเลย ครูจึงไม่รู้ปัญหา แต่พอครูเปิดโอกาสให้คุย “โน” จึงกล้าเล่าให้ฟัง ส่วนต่างประเทศในขณะนี้ได้ทำกล่องรับเรื่องร้องเรียนจากนักเรียนที่ไม่กล้าบอกให้ครูทราบ ซึ่งสถานักเรียนสนใจอยากทำเช่นกันเพียงแต่ครูต้องพร้อมที่จะเปิดรับฟัง” (ครูจังหวัดสงขลา, 29 ธันวาคม 2564)

“บางทีเขาก็เล่นๆกันแล้วหัวร้อน เราก็จะมีฝ่ายแบบถ้าเพื่อนต่อยกันก็ให้จับ แล้วเอามาให้คุณครู อย่างพวกประธานนักเรียนวิ่งมาบอกครูฝ่ายปกครอง สถานักเรียน เขาก็จะดูแลให้เราอีกที เพราะบางทีเราไม่ได้อยู่กับเขาอย่างเช่นช่วงพักเที่ยงที่ตอนครูกินข้าวด้วยเด็กก็จะไปเล่นแล้ว ช่วงนี้ก็จะในช่วงของสภาหรือ ป.6 เขาก็จะช่วยดู” (ครูหญิง 2 สงขลา, 7 กุมภาพันธ์ 2563)

“พบว่ายังมีสถานการณ์รังแกกันอยู่ในห้องเรียนแต่มีแนวโน้มลดลง เพราะถ้ามีการรังแกกันเกิดขึ้น เพื่อนที่เห็นเหตุการณ์จะสื่อสารกับครูประจำชั้นโดยตรง เทียบจากเมื่อก่อนที่เห็นเพื่อนทะเลาะกันแล้วไม่ยอมบอกครู เด็กที่ทะเลาะกันจึงจำเหตุการณ์ฝังใจแล้วเอาไปคุยให้ที่บ้านฟัง แต่ถ้าเด็กรีบบอกให้ครูทราบการแก้ไขปัญหาจะทำได้รวดเร็วจบได้ในวันนั้น” (ครูสงขลา, 29 ธันวาคม 2563)

โรงเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

“ในโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่จะพบว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมหลังเข้าร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงส่วนใหญ่ยังถูกรังแกอยู่ ส่วนกลุ่มที่เป็นผู้รังแกก็ยอมรับในพฤติกรรมตัวเองว่าแกล้งมากขึ้น บางคนไม่ยอมเปลี่ยนแปลง เพราะทำเป็นนิสัยไปแล้ว บางคนเป็นเด็กพิเศษด้านพฤติกรรม สมาธิสั้นต้องทานยาควบคุม ข้อสังเกตว่าคนกลุ่มเดียวกันกลับไม่มีทักษะในการปกป้องตัวเองจากการถูกรังแกได้ หรือคนที่เปราะบางเลือกจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ถูกรังแกหรือถูกรังแกจากเพื่อนในห้องก็ไม่มีวิธีการปกป้องตัวเองนอกจากต้องอดทนอดกลั้นกับความรู้สึก ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาด้วยการไปบอกครูในมุมของเด็กมองว่าได้ผลบ้างคือเพื่อนหยุดแกล้ง บางทีไม่ได้ผลบ้าง เพราะยังถูกเพื่อนรังแกอยู่ สุดท้ายเด็กจึงเลือกที่จะไม่บอกครูและใช้วิธีการอดทนกับความรู้สึกแทน” (นักจิตวิทยา มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก, 23 ธันวาคม 2563)

4.4 การให้ความสำคัญของระดับนโยบายการต่อประเด็นการป้องกันการรังแกทางไซเบอร์ และประทุษวาจาบนออนไลน์ที่แตกต่างกัน

จากบันทึกการสังเกตการณ์การจัดกิจกรรมในโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนจะเห็นความแตกต่างของระดับนโยบายที่นำไปสู่แนวปฏิบัติ แม้ทั้งโรงเรียนทั้งสองพื้นที่ยินดีเข้าร่วมโครงการในระดับนโยบาย แต่พบว่าการปฏิบัติจริง โรงเรียนในจังหวัดสงขลาผู้บริหารและคุณครูจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเต็มที่ และต่อเนื่อง โดยในการจัดการเรียนทุกวัน ผู้บริหารของโรงเรียนในอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลาได้เข้าร่วมกิจกรรมทั้ง 3 วัน และจัดให้มีครูเข้าร่วมกระบวนการถึง 5 คน มีการประชุมแบ่งหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนแต่ละบทอย่างชัดเจนและเป็นระบบ คุณครูดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองโดยมีคณะทำงานเป็นที่ปรึกษา คุณครูจัดทำอุปกรณ์การเรียนให้แก่เด็กด้วยตนเอง จัดทำและให้บริการอาหารว่างและเครื่องดื่มทั้งหมด นอกจากนี้คุณครูยังร่วมในการสะท้อนปัญหาภายหลังการจัดกิจกรรม ทั้งสองวันเพื่อปรับปรุงและพัฒนา

กิจกรรมให้ดีขึ้น ในส่วนของโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่พบว่าแม่ผู้อำนวยการโรงเรียนจะรับนโยบายในการดำเนินงานแต่เนื่องจากโรงเรียนมีกิจกรรมหลายอย่างและให้ความสำคัญมากกว่า จึงจัดให้ครูมาดำเนินการเพียงคนเดียว ในระหว่างดำเนินการเรียนการสอน ครูคนดังกล่าวได้ถูกเรียกไปให้ทำงานอื่นๆ ที่สำคัญกว่า ดังนั้น ผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนที่โรงเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่จึงเป็น คณะทำงานและคณะนักวิจัยไม่ใช่คุณครู ซึ่งจุดนี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ผลต่อสัมฤทธิ์ผลต่อการดำเนินการ ภายหลังจากจัดกิจกรรมที่แตกต่างกัน

โรงเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

“เพราะว่าโรงเรียนเป็นที่มือนาคของประเทศอยู่ในทุกโครงการ ก็เลยจะมา ที่นี้แต่มันก็จะทำให้คุณครูเหนื่อยมาก เพราะมันน่าจะต้องทำกันเป็นระบบเชื่อมโยงกันมากกว่าที่จะอะไรก็ มาแล้วก็มาคนละทิศคนละทางแบบนี้... แต่เราจะเอาเวลาไหนไปทำ ยิ่งครูประจำชั้นงานมากเป็นสองเท่า ที่ผ่านมามาดอนเข้าเราโฮมรูมแบบนี้ เราอาจจะพูดหรือว่าเราจะเกิดก็กรณีใดๆหรือข่าวที่เกิดจากโซเชียลเราก็ จะเอามาเผยแพร่ให้เด็กฟังว่ามันเป็นอย่างนี้ประมาณนี้ครับ” (ครูชาย 1 เชียงใหม่, 13 กุมภาพันธ์ 2563)

“ทั้งนี้กิจกรรมในช่วงคาบว่างไม่สามารถดึงไปทำทั้งครบถ้วนได้ เพราะต้องให้ ความสำคัญกับกิจกรรมเฉพาะของโรงเรียนก่อน ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นประเด็นที่โรงเรียนให้ความสำคัญ เป็นอันดับต้นๆ ในช่วงคาบว่างจึงเป็นชั่วโมงยืดหยุ่น ที่ปรับเปลี่ยนไปตามนโยบายของโรงเรียน” (ครูเชียงใหม่ 2, 23 ธันวาคม 2563)

สรุปผลการวิจัยพบว่าสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของโรงเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดสงขลา มีปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาความสามารถในการปรับตัวและรับมือด้านเทคโนโลยีดิจิทัลต่อการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์มากกว่านักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ มาจากปัจจัยดังต่อไปนี้

- 1) การเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ตและการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต
- 2) ความสัมพันธ์ที่ดีเป็นเสมือนครอบครัว ระหว่างครูกับผู้ปกครอง และเด็กนักเรียน
- 3) ทักษะที่ดีต่อครอบครัวและผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต และปัญหาการรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์
- 4) แนวคิดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็น Active Learning และการใช้หลัก Empowerment
- 5) แนวนโยบายที่ให้ความสำคัญเพื่อการป้องกันการรังแกและประทุษวาจาทางไซเบอร์และประทุษวาจาทางออนไลน์อย่างแท้จริงโดยผลการวิจัยเปรียบเทียบสองโรงเรียนแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาความสามารถในการปรับตัวและรับมือทางเทคโนโลยีดิจิทัลกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถในการปรับตัวและรับมือกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์	โรงเรียนในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ (ระดับความพร้อม)	โรงเรียนในอำเภอสทิง พระจังหวัดสงขลา (ระดับความพร้อม)
1. การเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ตและการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต	มากกว่า	
2. ความสัมพันธ์ที่ดีเป็นเสมือนครอบครัว ระหว่างครูกับ ผู้ปกครอง และเด็กนักเรียน		มากกว่า
3. ทักษะที่ดีต่อครอบครัวและผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับการใช้ สื่ออินเทอร์เน็ตและปัญหาการรังแกทางไซเบอร์และประทุษ วาจาออนไลน์		มากกว่า
4. แนวคิดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็น Active Learning และการใช้หลัก Empowerment		มากกว่า
5. แนวนโยบายที่ให้ความสำคัญเพื่อการป้องกันการรังแกและ ประทุษวาจาทางไซเบอร์และประทุษวาจาทางออนไลน์ อย่างแท้จริง		มากกว่า

สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาความสามารถในการปรับตัวและรับมือทางเทคโนโลยีดิจิทัลกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ของเด็กและเยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่และสงขลาได้สรุปและอภิปรายผลไว้สองประการ ดังต่อไปนี้

ปัจจัยด้านเข้าถึงและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล แม้จะส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถในการปรับตัวและรับมือทางเทคโนโลยีดิจิทัลกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ของเด็กและเยาวชน แต่อาจจะนำมาซึ่งผลกระทบจากการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ของเด็กและเยาวชนทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ สิ่งที่น่าสนใจค้นพบคือ การเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัล ได้พัฒนาความสามารถในการปรับตัวและรับมือทางเทคโนโลยีดิจิทัลกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ของเด็กและเยาวชน เช่น ความสามารถในการใช้ความรู้ด้านเทคโนโลยีมาจัดการปัญหาเมื่อเด็กเผชิญกับสถานการณ์การรังแกและประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ เช่น การบันทึกหน้าจอไว้เป็นหลักฐาน การรายงานพฤติกรรมผู้กระทำทางแอดมินเพจ การบล็อก ผู้ที่ไม่พึงประสงค์ โดยจะเห็นได้ว่านักเรียนเชียงใหม่ซึ่งมีระดับทั้งปริมาณและคุณภาพในการใช้สื่อดิจิทัลสูงกว่าจะมีความสามารถในด้านนี้มากกว่า แต่การเปิดรับหรือปริมาณการใช้สื่อเทคโนโลยีจำนวนมากดังกล่าวกลับส่งผลกระทบต่อได้รับประสบการณ์การถูกรังแกและประทุษวาจาบนโลกออนไลน์น้อยกว่าและมีปริมาณที่มากกว่า และผลกระทบต่อจิตใจของนักเรียนมากกว่า

ดังนั้น การเตรียมตัวของเด็กผ่านการเรียนรู้ เข้าใจ ประเมินสถานการณ์ และจัดการปัญหา ไปพร้อมๆ กับการเปิดโอกาสให้เด็กสามารถใช้สื่อดิจิทัลจึงสำคัญมาก โดยงานวิจัยของ Kaewseenual (2018) พบว่า เฟสบุ๊ก เป็นสื่อที่นักเรียนจะพบกับสถานการณ์เสี่ยงบนโลกออนไลน์มากที่สุด นอกจากนี้ในกลุ่มเด็กเล็ก จะมีประสบการณ์การเล่นเกมที่พบการรังแกกันหรือการประทุษวาจาเพราะทำให้เกิดอารมณ์โกรธ โมโห จนที่สุดนำไปสู่การด่าทอหรือการใช้วาจาที่รุนแรงต่อกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดจากการเหยียดหยาม และเมื่อควบคุมอารมณ์ไม่อยู่ก็จะใช้เกมในการระบายอารมณ์ด้วยการด่าทอกลุ่มเพื่อนในเกม โดยพฤติกรรม การรังแกบนโลกออนไลน์เด็กส่วนใหญ่จะพบเจอกับการสบประมาท การล้อเลียนปมด้อยหรือข้อผิดพลาด ที่ทำให้นักเรียนรู้สึกอับอาย ทั้งจากข้อความ รูปแบบ หรือวิดีโอบนออนไลน์ โดยเฉพาะการถูกเหยียดหยาม การสร้างเรื่องให้กระทบกระเทือนจิตใจ การล้อเลียน การก่อกวน นินทา ทั้งนี้ การที่เด็กนักเรียนโรงเรียน ในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ที่นักเรียนส่วนใหญ่มีอายุน้อยกว่าอาจจะมีความรู้สึกทางจิตใจ มากกว่านักเรียนในโรงเรียนอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา และสอดคล้องกับกับงานวิจัยของ Kowalski et al (2009) Tudkuea & Sabaiying (2017) เช่นกัน นอกจากนี้พบเด็กบางคนได้รับผลกระทบจากการบล็อกหรือ ลบออกจากกลุ่ม ซึ่งส่งผลให้เด็กรู้สึกอับอาย สูญเสียความมั่นใจ ตามการค้นพบของธัญยากร (Laeheem & Tudkuea, 2014) โดยช่องทางการประทุษวาจาและการรังแกผ่านสื่อสังคมออนไลน์เป็นหลักไม่ว่าจะเป็น เฟสบุ๊ก และเกม การที่สื่อดิจิทัลมีผลกระทบต่อความรู้สึกของนักเรียนจนทำให้รู้สึกเสียใจ เนื่องด้วยรูปแบบ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสารจะมีทั้งแบบ one-to-many และ many-to-many นั่นคือ ผู้ส่ง สารเพียงคนเดียวสามารถส่งสารถึงผู้รับสารได้อย่างมากมาย และการที่ผู้คนบนสื่อออนไลน์ไม่จำเป็นต้องระบุ ตัวตนหรือมีความเป็นนิรนาม (Anonymous) จึงทำให้เกิดการนำไปเผยแพร่เพื่อมุ่งหวังในการรังแกได้ง่ายกว่า (Kaewseenual, 2018) และตามที่ Tudkuea & Sabaiying (2017) พบว่าการรังแกบนโลกไซเบอร์ทุกรูปแบบ จะทำให้ผู้ถูกรังแก เกิดผลกระทบทางจิตใจและมีสัมพันธภาพที่แย่งลง ทำให้สุขภาพจิตเสื่อมเสีย Samoh et al. (2013) มองว่านอกจากผลกระทบระดับบุคคลยังส่งผลกระทบในระดับปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เนื่องจากทำให้เกิดความเสียหายในสายตาผู้อื่น โดยเฉพาะหากเป็นสื่อสังคม

นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่าผู้ใหญ่ที่แวดล้อมเด็กโดยเฉพาะพ่อแม่ ผู้ปกครองและคุณครูมีส่วนสำคัญ อย่างยิ่งที่จะทำให้เด็กกลายเป็นเหยื่อ หรือมีการปรับตัวและรับมือทางเทคโนโลยีดิจิทัลกับการกลั่นแกล้ง ทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ดังจะเห็นได้ว่าการที่เด็กกลายเป็นเหยื่อหรือผู้กระทำในกรณี ของการรังแกและประทุษวาจาได้ซึ่งมาจาก 2 สาเหตุใหญ่ ซึ่งจากการประมวลแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัย เกี่ยวกับสาเหตุของพฤติกรรมรังแกบนโลกไซเบอร์มีสาเหตุสำคัญ คือ 1) ด้านความรุนแรงในครอบครัว ทั้งกาย วาจาซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมรังแกกันบนโลกไซเบอร์ของเยาวชน (Field, 2006; Tudkuea & Laeheem, 2014; Laeheem & Baka, 2011; The Wisdom Society for Public Opinion Research of Thailand, 2009; Pokpong & Musikphan, 2010) 2) การเห็นคุณค่าในตัวเอง โดยทำให้เด็กได้รับการดูแล แบบที่ทำให้เด็กมองไม่เห็นคุณค่าในตนเอง (low self-esteem) นอกจากนี้ การให้เด็กกำหนดกติกา ร่วมคิด และหาวิธีการในการจัดการปัญหาด้วยตนเองโดยมีคุณครูพ่อแม่เป็นผู้สนับสนุน ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เด็กแสดง

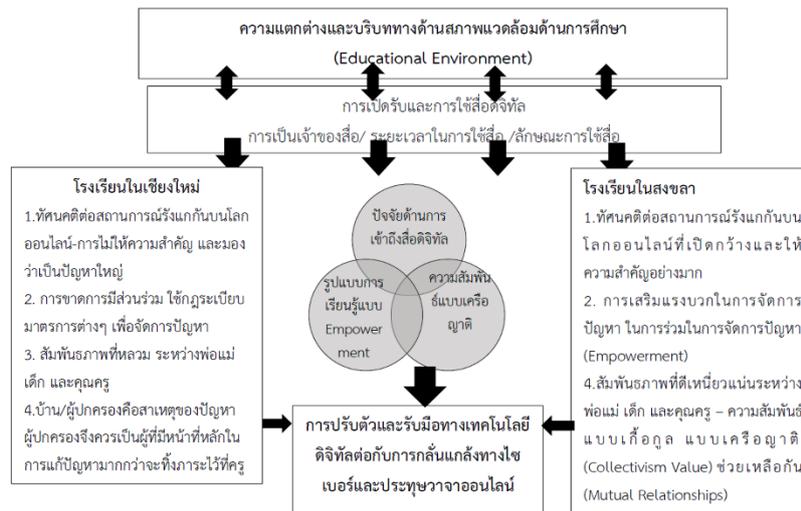
ความเข้มแข็งและความรับผิดชอบ เพราะเด็กตระหนักในสิทธิและคุณค่าของตนเอง หนุนพลังให้เด็กมีส่วนร่วม
ทำแสวงหาแนวทางในการจัดการปัญหาไปด้วยกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมดังกล่าวนำไปสู่การจัดการปัญหา
อย่างรับผิดชอบต่อไปได้ ดังที่ Buckingham (2000) กล่าวว่า ในโลกออนไลน์ เด็กและเยาวชนกำลังเรียนรู้
การสร้างอุดมการณ์ อัตลักษณ์ และนิยามของตนเองผ่านอิสรภาพในการท่องโลกอินเทอร์เน็ต การกำหนด
ความเชื่อและค่านิยมต่างๆ ด้วยตนเองผ่านสื่อดิจิทัลโดยการเข้าไปมีส่วนร่วม (Participation) มีการสื่อสาร
แนวระนาบและกระจายอำนาจ (Dispersal) รวมถึงการเรียนรู้ การมีอำนาจในการจัดการข่าวสารและ
การสร้างความรู้แห่งตนผ่านอิสรภาพในการท่องโลกอินเทอร์เน็ต การเตรียมความพร้อมเด็กในการเรียนรู้
เพื่อเผชิญกับปัญหาหรือความท้าทายในระดับที่เหมาะสม โดยสนับสนุนให้พวกเขาสามารถจัดการปัญหา
จะทำให้เด็กสามารถเรียนรู้เพื่อเผชิญต่อโลกรอบตัวตามความเป็นจริงและจะเป็นพื้นฐานในการจัดการปัญหา
ที่สอดคล้องกับสภาวะแห่งตนได้ (Digital resilience) (Livingstone, 2013; Staksrud et al., 2013;
Staksrud, 2016) จากการศึกษาวิจัยของ EU Kids Online Project พบว่าในสิ่งที่เรียกว่าวิกฤติกลับกลายเป็น
โอกาสในการได้เรียนรู้ถึงการจัดการปัญหาที่เด็กและเยาวชนต้องเผชิญกับความท้าทายบนโลกออนไลน์
เพื่อนำไปสู่กระบวนการสร้างการคิดวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทของตนเอง
การสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์ของตนเอง การพัฒนาความเชี่ยวชาญในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งเป็น
พื้นฐานสำคัญของการสร้างการรู้เท่าทันสื่อ ดังนั้น การเตรียมความพร้อมเด็กในการเรียนรู้เพื่อเผชิญกับปัญหา
หรือความท้าทายในระดับที่เหมาะสม จะทำให้เด็กสามารถเรียนรู้เพื่อเผชิญต่อโลกรอบตัวตามความเป็นจริง
จะเป็นพื้นฐานในการจัดการปัญหาที่สอดคล้องกับสภาวะแห่งตนได้ (Livingstone, 2013; Staksrud et al.,
2013; Staksrud, 2016)

คุณลักษณะของการดูแลเด็กในลักษณะเหมือนเครือญาติ ความสัมพันธ์อันดีของครูกับพ่อแม่
ผู้ปกครอง การพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกัน (Mutual relationships) กลับส่งผลดีต่อการช่วยเหลือดูแลเด็ก
และส่งผลต่อประสิทธิภาพต่อการปรับตัวและรับมือทางเทคโนโลยีดิจิทัลกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และ
ประทุษวาจาออนไลน์ ทั้งนี้ รูปแบบการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หรือรูปแบบที่มีลักษณะความสัมพันธ์บนฐาน
เครือญาติที่เห็นเด็กเป็นเหมือนลูกหลานของตนเอง จะทำให้เป็นผลบวกอย่างมากต่อการส่งเสริมการเรียนรู้
และการดูแลเด็กเพื่อสร้างให้เกิดความเข้มแข็งและความรับผิดชอบในการใช้สื่อออนไลน์แตกต่างกัน
ซึ่งโรงเรียนในจังหวัดสงขลา ที่ยังมีลักษณะชุมชนแบบดั้งเดิม มีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นในชุมชน ในส่วน
ของโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าคุณครูบางส่วนมองว่าปัญหาการรังแกกันและการประทุษวาจา
บนโลกออนไลน์เป็นหน้าที่หลักของครอบครัว รูปแบบการดูแลจึงเป็นการถ่ายทอดความรู้ มีการจัดกิจกรรม
แต่ไม่ถือเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมมีน้อยกว่าซึ่ง
Park et al. (2021) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการรังแกกันบนโลกไซเบอร์โดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ที่พบว่าพื้นฐานวัฒนธรรมแบบเครือญาติซึ่งค่อนข้างมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างมาก โดยเฉพาะปัจจัยการรังแกกัน
บนโลกไซเบอร์ของภูมิภาคเอเชียมาจากเพศ รูปแบบการขัดเกลาทางสังคม และการรู้เท่าทันสื่อ โดยเฉพาะ
ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา กิจกรรมในโรงเรียน การกระจายของสื่อดิจิทัลในพื้นที่ในเมืองและชนบท

ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับคุณครู และค่านิยมแบบเครือข่าย โดยที่ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบว่าความสัมพันธ์แบบเครือข่ายก็เป็นปัจจัยหลักในการสร้างการปรับตัวและรับมือทางเทคโนโลยีดิจิทัลกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์เช่นกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าศึกษาลงรายละเอียดในเหตุปัจจัยให้ลึกซึ้งมากขึ้น

ดังนั้น จึงจำเป็นจะต้องให้ความสำคัญกับบริบททางด้านสังคมวัฒนธรรมที่ความเฉพาะด้านบริบทของสังคมมากขึ้นในการจัดทำโปรแกรมในการป้องกันและการสร้างความตระหนักในเรื่องการป้องกันการรังแกกันบนโลกไซเบอร์ซึ่งแย้งกับงานวิจัยของ Park et al. (2021) ที่ศึกษาวิจัยการรังแกบนโลกไซเบอร์โดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่พบว่าการกดดันจากเพื่อน ซึ่งมาจากวัฒนธรรมเครือข่ายค่อนข้างมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างมาก อย่างไรก็ตาม มีความสอดคล้องในประเด็นการให้ความสำคัญกับบริบทด้านสังคมและวัฒนธรรมในการจัดทำโปรแกรมการป้องกันและการสร้างความตระหนักในการรังแกกันบนโลกไซเบอร์ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงเห็นไม่แตกต่างจาก งานวิจัยของ Staksrud (2016) ที่ค้นพบว่าการที่เด็กเผชิญกับความเสี่ยงแล้วจะกลายเป็นอันตรายต่อชีวิตเด็กหรือแปรเป็นความสามารถในการปรับตัวและรับมือทางเทคโนโลยีดิจิทัลกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ ขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมของเด็ก คำว่าบริบทในที่นี้ประกอบด้วยหลายเหตุปัจจัย ทั้งความเป็นเจ้าของและการใช้เทคโนโลยี ปัจจัยส่วนบุคคลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ และครอบครัว ปัจจัยด้านการเลี้ยงดู การศึกษา รวมถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หรืออัตลักษณ์ทางพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับที่ Kaewseenual, Thampanya & Chittakuttanon, (2020) ได้พบว่าวิกฤติบนโลกออนไลน์ถือเป็นโอกาส (Risky opportunities) จะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพสูงสุดและเป็นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตของพลเมืองในศตวรรษที่ 21 แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพสังคมวัฒนธรรม ครอบครัว รวมถึงการศึกษาของเด็กแต่ละคน ต้องพิจารณาจากบริบทของชีวิตเด็กแต่ละคนทั้งสภาพครอบครัว การศึกษา ครู เพื่อน สังคมวัฒนธรรม ซึ่งล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อการพลิกวิกฤติเป็นโอกาสกลายเป็นความเข้มแข็งและรับผิดชอบ หรือจะตกเป็นเหยื่อจากการถูกรังแกหรือประทุษวาจา นอกจากนี้งานวิจัยของ Paptraianou, Levine & West (2014) ที่พบจากการศึกษาชุดของงานวิจัยเชิงคุณภาพ 2 ชุดว่าเด็กวัยรุ่นหญิงที่มีความสามารถในการเผชิญหน้าและรับมือกับความเสี่ยงบนโลกดิจิทัลได้ (Digital resilience) เกิดจากความสามารถที่มาจากปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว โรงเรียน สังคม ซึ่ง Livingstone, Mascheroni & Staksrud (2015) มองว่าความเสี่ยงหรือภาวะวิกฤติที่เด็กเผชิญบนโลกออนไลน์อาจนำไปสู่การเรียนรู้ ความเข้มแข็ง ทักษะการจัดการปัญหา แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม จารีตประเพณี และศาสนา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยนี้ได้โต้แย้งต่อการศึกษาของ Vandoninck, d'Henens & Roe (2013) ที่พบว่าการดูแลของพ่อแม่ไม่มีผลต่อการสร้างการปรับตัวและรับมือทางเทคโนโลยีดิจิทัล และความสัมพันธ์กับเพื่อนและครูที่ยังไม่แน่ชัดว่าส่งผลกระทบต่อปรับตัวและรับมือทางเทคโนโลยีดิจิทัลหรือไม่ แต่กลับพบว่าการสนับสนุนจากครูและผู้ปกครองถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากในการสร้างความเข้มแข็งและความรับผิดชอบต่อส่วนร่วมและมองเห็นคุณค่าในตนเองผ่านการเอื้ออาทรต่อกันแบบเครือข่าย ทั้งนี้ จากข้อเสนอแนะของ Kaewseenual, Thampanya & Chittakuttanon, (2020) พบว่าประสบการณ์ในการใช้สื่อออนไลน์ของเด็กจะนำไปสู่ความเสี่ยง หรือว่าจะนำไปสู่ความสามารถขึ้นอยู่กับจัดการปัจจัย

หลัก 3 ประการได้แก่ ปัจจัยในระดับชาติ ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี ด้านระบบการศึกษา ด้านสังคมวัฒนธรรม ต่อมาคือปัจจัยระดับสังคม ทั้งการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อน และสภาพแวดล้อม ในโรงเรียน ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการแปลงประสบการณ์ดังกล่าวไปสู่ผลกระทบทางลบหรือการใช้สื่อหรือ การเผชิญปัญหาด้วยความเข้มแข็ง เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Olweus & Limber (2018) และจากผลการวิจัย ของ Llorent, Ortega-Luiz & Zych (2016) พบว่า คุณลักษณะเฉพาะหรือความเข้าใจต่อตัวเด็กในเชิง ปัจเจกก็สำคัญ คุณลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือข่าย การเอื้ออาทร ความเห็นอกเห็นใจกัน ซึ่งส่งผลบวก ต่อการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม การหนุนเสริมพลัง เพื่อให้เด็กตระหนักถึงคุณค่าและ ศักยภาพของตนเอง และ Graafland, J. (2018) ที่พบว่า การปรับตัวและการรับมือทางเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital resilience) มีความเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออกระหว่างโลกออนไลน์และออฟไลน์ การสื่อสารและการมีข้อมูลสำหรับครูและผู้ปกครองโดยศึกษากลุ่มเด็กเล็กหรือประถมวัยสำคัญมาก ในการหา ความสมดุลของอิสรภาพและความเหมาะสมซึ่งหมายถึงการมีส่วนร่วมในรูปแบบของการเกื้อกูลและเอื้ออาทร ต่อกันนั่นเองสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ตามภาพที่ 8

ภาพที่ 8 แสดงผลการวิจัยพบปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการสร้างและพัฒนาารูปแบบการปรับตัวและรับมือทางเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital resilience) กับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ เมื่อเผชิญสถานการณ์การรังแกกันและประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ ของเด็กและเยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่และสงขลา

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยด้านสื่อ สารสนเทศ งานวิจัยชิ้นนี้พบว่าการเกื้อกูลกัน (Mutual relationships) และลักษณะความสัมพันธ์แบบค่านิยมแบบเครือข่าย ระหว่างครอบครัว โรงเรียน และเด็ก ส่งผลทางบวกต่อการสร้างความเข้มแข็งและประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ จึงควรมีการศึกษาวิจัยต่อเนื่อง ในการสร้างหลักสูตรที่ผสมผสานเอาจุดเด่นของคุณลักษณะดังกล่าวมาช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะ

การศึกษาวิจัยโครงสร้างของสังคมแบบรวมหมู่ (Collectivism) ซึ่งเป็นคุณลักษณะของสังคมเอเชียที่ส่งผลต่อการป้องกันการรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาบนโลกออนไลน์

2. กระทรวงศึกษาธิการ ควรให้ความรู้และการปรับทัศนคติต่อคุณครู เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในเรื่องเด็กกับสื่อดิจิทัลต่อประเด็นการรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ โดยให้แนวคิดที่ว่าสื่อดิจิทัลไม่ใช่ปัจจัยหลักในการสร้างให้เกิดการรังแกและประทุษวาจา แต่ยังมีปัจจัยด้านการศึกษาคือ การช่วยเหลือดูแลเด็ก ความสัมพันธ์ของครู ผู้ปกครอง และเด็ก เพื่อจะสามารถจัดแนวทางการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสม รวมถึงบทบาทของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน และคุณครู ต่อการจัดการเรียนรู้การป้องกันการรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาบนโลกออนไลน์

3. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ทำงานด้านการรู้เท่าทันสื่อ ควรปรับแนวคิดที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง ปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทของพื้นที่ องค์ความรู้ กระบวนการ และ มาตรฐานในการวัดการรู้เท่าทันสื่อ ควรออกแบบให้มีความยืดหยุ่นและปรับใช้ได้ตามบริบทของแต่ละสังคม ชุมชน

4. หน่วยงานที่ทำหน้าที่สื่อสารประเด็นการรังแกทางไซเบอร์และประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ ควรปรับกระบวนการที่เสี่ยงที่ลดทอนและปิดกั้นหนทางในการพัฒนาศักยภาพสูงสุดของเด็กและเยาวชน และก้าวข้ามอุดมการณ์ด้านเด็กชุดเดิมที่ได้ร่วมกันผลิตซ้ำภาพของสื่อร้าย ที่ทำลายการมองเห็นโอกาสในการพัฒนาศักยภาพสูงสุดของเด็ก มาสู่การผลิตงานวิจัยที่มีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ที่สามารถส่งเสริมให้เด็กเผชิญความเสี่ยงในระดับที่เหมาะสมเพื่อค้นหาศักยภาพของตนเอง ซึ่งในงานวิจัยในด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นสังคมวิทยา ภาษาศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ รวมถึง Digital Sciences สามารถนำไปต่อยอดในการศึกษาวิจัยได้ต่อไป

ข้อจำกัด

1. การศึกษาโรงเรียนเพียงแค่จังหวัดละ 1 โรงเรียน จะไม่สามารถเป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมดของจังหวัดนั้นๆ หรือภาคนั้นๆ ได้ แต่สามารถใช้ฉายภาพเพื่อพัฒนาการวิจัยตามบริบทของพื้นที่ต่อไปในอนาคต

2. ระดับการศึกษาและอายุที่ต่างกันของกลุ่มตัวอย่าง เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกในด้านการปรับตัวและรับมือทางเทคโนโลยีดิจิทัลกับการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และประทุษวาจาออนไลน์ที่แตกต่างกัน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ได้สนับสนุนทุนการวิจัยประจำปี 2562 เจ้าหน้าที่มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กทุกท่าน คณะครู นักเรียน ในเครือข่ายโรงเรียนคุ้มครองเด็ก และคุณสรรพสิทธิ์ คุ้มประพันธ์ อดีตเลขาธิการสิทธิเด็กแห่งองค์การสหประชาชาติ และอดีตผู้อำนวยการมูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก ที่ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ ตลอดจนโรงเรียนในภาคเหนือและภาคใต้ที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัย จนทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- Buckingham, D. (2000). **After the death of childhood**. Cambridge: Polity Press.
- Field, D.C. (2006). **Cyber Bulling and Victimization: Psychosocial Characteristics of Bullies,Victims, and Bully/Victims**. Thesis for Master of Arts, the University of Montana.
- Graafland, J. H. (2018). **New technologies and 21st century children: Recent trends and outcomes**. Retrieved by 2 April 2021, from <https://www.oecd-ilibrary.org/content/paper/e071a505-en>
- Hu, Q., et al. (2018). Individualism-collectivism orientations and coping styles of cyberbullying victims in Chinese culture. **Current Psychology**, *37*(1), 65-72.
- Kaewseenual, S. (2018). **Risky opportunities: developing children's resilience through digital literacy in Thailand**. Ph.D. thesis in Screen & Media Studies, The University of Waikato.
- Kaewseenual, S. and Thampanya U. (2020). Digital resiliency: the vision of transforming educational policy to enhance digital literacy for Thai children. **Journal of Mass Communication**, *8*(1), 75-99.
- Kaewseenual, S., Thampanya, U., & Chittakuttanon, L. (2020). Childhood ideologies reflected through digital literacy learning. **PAYAP UNIVERSITY JOURNAL**, *30*(2), 31-47.
- Kowalski R. M. (2009). **Cyber Bullying**. Unpublished manuscript.
- Laeheem, K. & Baka, D. (2011). The risk factors are related to Thai Muslim youth's aggressive behavior in the three southern border provinces of Thailand. **NIDA Development Journal**, *51*(3), 59-90.
- Livingstone, S. (2013). Online risk, harm and vulnerability: Reflections on the evidence base for child Internet safety policy. **ZER: Journal of Communication Studies**, *18*(35), 13-28.
- Livingstone, S., Mascheroni, G., & Staksrud, E. (2015). **Developing a framework for researching children's online risks and opportunities in Europe**. Retrieved July 18, 2020, from shorturl.asia/LDHrc
- Llorent, V. J., Ortega-Ruiz, R., & Zych, I. (2016). Bullying and cyberbullying in minorities: Are they more vulnerable than the majority group?. **Frontiers in psychology**, *7*, 1507.
- Olweus, D., & Limber, S. P. (2018). Some problems with cyberbullying research. **Current opinion in psychology**, *19*, 139-143.

- Papatraianou, L.H., Levine, D., & West, D. (2014). Resilience in the face of cyberbullying: An ecological perspective on young people's experiences of online adversity. **Pastoral Care in Education**, 32(4), 264-283.
- Park, M. S. A., Golden, K. J., Vizcaino-Vickers, S., Jidong, D., & Raj, S. (2021). Sociocultural values, attitudes and risk factors associated with adolescent cyberbullying in East Asia: A systematic review. **Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace**, 15(1), 1-19.
- Pokpong, S. & Musikphan, W. (2010). **Factors affecting attitudes and behaviors physical violence and cyberbullying among Thai youths**. Mahidol University.
- Redmond, P., et al. (2018). Pre-service teachers' perspectives of cyberbullying. **Computers & Education**, 119, 1-13.
- Rodríguez-Hidalgo, A. J., et al. (2018). Psychological predictors of cyberbullying according to ethnic-cultural origin in adolescents: a national study in Spain. **Journal of cross-cultural psychology**, 49(10), 1506-1522.
- Samoh, N., Boonmongkon, P., Ojanen, T., Samakkeekarom, R., Guadamuz, T. (2013). Youth perceptions on cyberbullying. **Journal of Behavioral Science for Development**, 6(1), 351-364.
- Sittichai, R. (2014). Information technology behavior cyberbullying in Thailand: incidence and predictors of victimization and cyber-victimization. **Asian Social Science**, 10(11), 132-139.
- Sittichai, Ruthaychonnee & Smith, P.K. (2013). bullying and cyberbullying in Thailand: a review. **International Journal of Cyber Society and Education**, 6(1), June, 31-44.
- Staksrud, E. (2016). **Children in the online world: risk, regulation, rights**. New York, USA, Routledge.
- Staksrud, E., Ólafsson, K & Livingstone, S. (2013). Does the use of social networking sites increase children's risk of harm?. **Computers in human behavior**, 29(1), 40-50.
- The Wisdom Society for Public Opinion Research of Thailand. (2009). **Cyber-bullying behavior of Thai youths in Bangkok**. National Institute for Child and Family Development, Mahidol University.
- Tudkuea, T & Laeheem, K. (2014). development of indicators of cyberbullying among youths in Songkhla province. **Asian Social Science**, 10(14), 74-79.

Tudkuea, T. & M. Sabaiying (2017). Patterns, effects and coping with cyber bullying among students of a college in the southern part of Thailand. **Journal of Behavioral Science for Development (JBSD)**, 9(2), 221.

Tudkuea, T., Laeheem, K. & Sittichai, R. (2019). **A development of cyber bullying behavioral indicators for youth in Songkhla Province**. Master thesis Ph.D. thesis of Art in Human and Social Development, Prince of Songkla University.

Vandoninck, S., d'Haenens, L., & Roe, K. (2013). Online risks: Coping strategies of less resilient children and teenagers across Europe. **Journal of children and media**, 7(1), 60-78.